

Тема: Формування мовленнєвих умінь і слухо-вимовних навичок.

Мета:

- набути декларативних знань про суть процесу засвоєння фонетичного матеріалу, етапи формування артикуляційної та інтонаційної навички та систему вправ;
- спрямувати студентів на творчий пошук під час практичної діяльності у школі.

Література:

- Ø Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. кол. авторів під кер. С.Ю.Ніколаєвої. - К.: Ленвіт, 2002. – 328 с. (стор.105-116)
- Ø Вишневський О.І., Діяльність учнів на уроці іноземної мови. - К.: Радянська школа, 1989

План:

1. Навчання фонетики.
 - а) Критерії відбору фонетичного мінімуму
 - б) Вимоги до вимови учнів
 - в) Основна мета у навчанні фонетики.
2. Класифікація звуків ІМ. Прийоми пояснення, корекції звуків.
3. Основні етапи формування фонетичних навичок.
 - а) Вправи на рецепцію звуків.
 - б) Вправи на репродукцію звуків.

Завдання для студентів:

- вивчити базову термінологію з теми;
- конкретизувати знання про зміст навчання фонетики в початковій школі;
- набути уявлення про шкільний фонетичний мінімум;
- набути уявлення про одиниці навчання фонетичного матеріалу;
- конкретизувати знання про етапи формування артикуляційної й інтонаційної навичок;
- конкретизувати знання про вправи для навчання фонетики.

Понятійний апарат:

мета навчання фонетичного матеріалу

звук

фонетичний мінімум

фонематичність, швидкість

апроксимована вимова

аналітико-імітативний метод

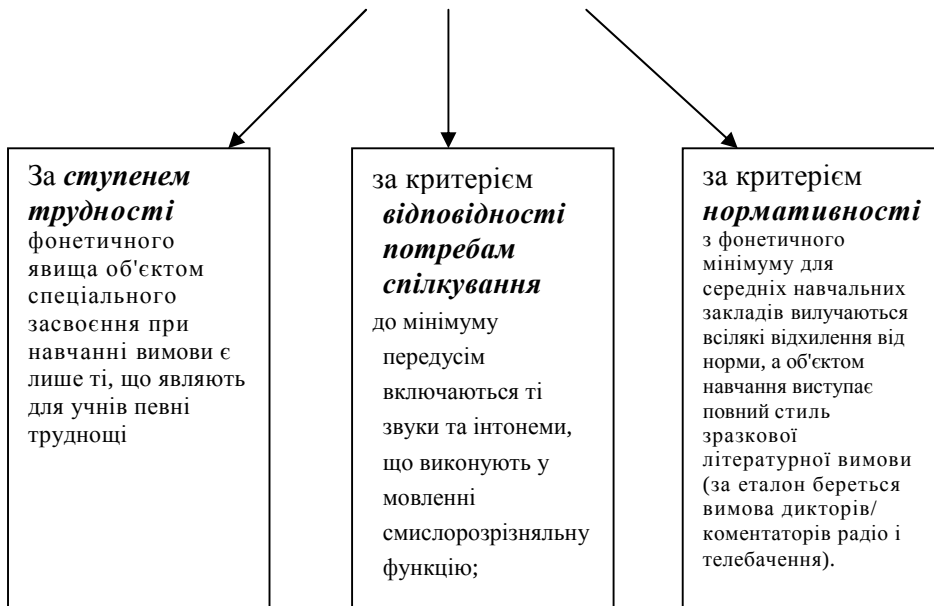
слухо-вимовні, ритміко-інтонаційні навички

вправи на рецепцію/репродукцію звуків

I. Основою будь-якої мови є звук. Усі види мовленнєвої діяльності базуються на звуках.

Оволодіння усним мовленням та читанням уголос неможливе без стійких слухо-вимовних та ритміко-інтонаційних навичок. Навчання фонетичного матеріалу передбачає оволодіння учнями всіма звуками і звукосполученнями виучуваної іноземної мови, наголосом та основними інтонаційними моделями (інтонаемами) найбільш поширених типів простих і складних речень.

а) Існує декілька критеріїв відбору фонетичного мінімуму:

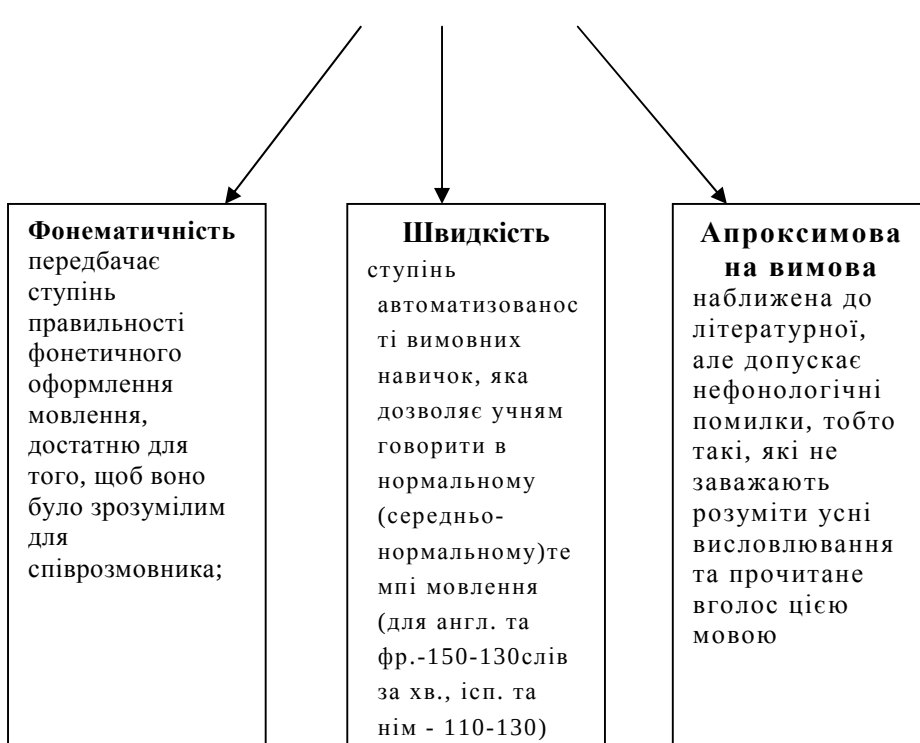

б) Вимоги до вимови учнів.

Основними вимогами до вимови учнів є *фонематичність* та *швидкість*.

В середній школі дуже важко досягти безпомилковості та автентичності вимови учнів, тому вимоги до вимови учнів визначають, виходячи з *принципу апроксимації*, тобто наближення до правильної вимови.

Вимоги до вимови

Для нейтралізації негативного впливу фонетичних навичок рідної мови навчання іншомовної вимови має будуватися на основі **порівняльного аналізу фонологічних систем рідної та іноземної мов**, що є одним з важливих спеціальних принципів навчання фонетичного матеріалу.

Враховуючи труднощі, з якими зустрічається учень при оволодінні вимовою іноземної мови, у процесі навчання доцільно використовувати **імітативний та аналітичний методи одночасно** (пояснення і аналіз). Такий метод одержав назву **аналітико-імітативного**.

в) Основна мета навчання фонетичного матеріалу - формування слухо-вимовних і ритміко-інтонаційних навичок (на апроксимованому рівні).

Слухо-вимовні навички - це навички фонемно правильної вимови усіх звуків у потоці мовлення та розуміння всіх звуків при аудіюванні мовлення.

Ритміко-інтонаційні навички - це навички інтонаційно і ритмічно правильного оформлення мовлення і, відповідно, розуміння мовлення інших людей.

II. За ознакою схожості/розбіжності звуків іноземної та рідної мови усі звуки іноземної мови умовно діляться на **три групи**:

Звуки, які максимально наближені до рідної мови за акустичними особливостями за артикуляцією
англ.: [b, m, s, z, ʃ];
франц.: [p, b, ʃ, ʒ, j, u, a]
нім.: [a, u, b, m, n, d, t];
ісп.: [a, e, i, o, d, t, f, k, m, n]).

Звуки, які, на перший погляд, дуже схожі на звуки рідної мови, але відрізняються від них за суттєвими ознаками
англ.: [e, æ, i, i:, ɔ, ə, l];
франц.: [ɛ, ɛ̃, ɔ̃, o, ɛ]
нім.: [e:, ə, o:, h, l, ɪ]
ісп.: [ɛ̃, ɸ, ʎ])

Звуки, які не мають артикуляційних або акустичних аналогів у рідній мові
англ.: [ð, θ, ɳ, w, ɹ, h];
франц.: [w, y, ə, œ, ɔ̃, ẽ, ã]
нім.: [ɣ, y, y:];
ісп.: [θ, s])

Звуки другої групи потребують особливої уваги та спеціального тренування в різноманітних вправах, особливо в тих, де є контрастування з відповідними звуками рідної мови.

Звуки третьої групи також потребують посиленої уваги з боку вчителя.

Для навчання вимови іншомовних звуків використовуються:

а) вправи на рецепцію;

б) вправи на репродукцію/продукцію.

Вони тісно пов'язані між собою і націлені на формування як слухових (фонематичний слух), так і вимовних (або артикуляційних) навичок.

III. Основні етапи формування фонетичних навичок.

3.1. Ознайомлення зі звуками ІМ має відбуватися у звуковому тексті. Вчитель демонструє їх, виокремлюючи з тексту та пояснюючи найбільш важкі. Правила артикуляції мають бути чіткими, практично цінними, враховувати типові помилки учнів та носити апроксимований характер. Вчитель повинен пояснити, які органи мовлення (e.g. губи, зуби, язик, альвеоли) беруть участь при вимові означеного звуку. Аналітична робота над звуками передусь імітації звуків у складах, словах, словосполученнях та фразах.

3.2. При автоматизації дій учнів з новими звуками ІМ зразки вимови відіграють важливу роль. Вправи поділяються на дві групи:

а) Вправи на рецепцію звуків націлені на розвиток фонематичного слуху учнів.

Мовленнєвий, або фонематичний слух - це здатність розрізняти звуковий склад мовлення і синтезувати значення при сприйманні мовлення.

Вправи на рецепцію - це некомунікативні вправи на **впізнавання, диференціацію та ідентифікацію**.

1. Вправи на **впізнавання** нового звука/звукосполучення серед інших, наголошеного слова, складу тощо. Вчитель пропонує учням послухати слова (фрази, римівки, віршики), в яких є новий звук. Завдання до вправи на впізнавання може бути сформульовано так:

- Ø підніміть руку/сигнальну картку або плесніть у долоні, коли почуєте звук [...], довгу/коротку голосну, слово, на яке падає наголос, тощо;
- Ø порахуйте, скільки разів у реченні /римівці/вірші трапиться звук [...], довга/коротка голосна, слово під наголосом тощо;
- Ø послухайте ряд англійських (французьких, німецьких, іспанських) та українських звуків. Підніміть руку (картку), коли почуєте англійський (французький та ін.) звук.

2. Вправи на **диференціацію** звуків, які учні можуть сплутати, не розрізнити, виконуються на рівні окремих слів або коротких речень. Завдання може бути сформульовано у такий спосіб:

- Ø послухайте пари слів і визначте, чи однакові в них
 - а) перші приголосні звуки;
 - б) останні приголосні звуки;
 - в) голосні всередині слова тощо.

Вчитель вимовляє пари слів або включає фонограму. Учні слухають і в зошитах (або спеціальних картках) ставлять знак "+", якщо вони чують однакові звуки, або знак "-", якщо звуки їм здаються різними, навпроти відповідного номера пари слів. Після виконання вправи результат перевіряється за ключем, і в разі помилок пари слів/фраз можна послухати вдруге.

Наведемо приклади.

- Ø Послухайте пари слів і скажіть, чи однакові в них звуки (перші приголосні, голосні всередині слова).
Поставте знак "+", якщо вони однакові, знак "-", якщо різні.

Англійська мова.

1) thick —this; 2) that — those; 3) thought — thin. Etc.

(Ключ: 1-,2+,3-)

Німецька мова.

1) stehen-stellen; 2) bitten - bieten; 3) MUhe-LUge

(Ключ: 1-, 2-, 3+)

Ø Послухайте групи з трьох слів і визначте, які з них однакові. Позначте своє рішення цифрами.

Англійська мова.

1	2	3
bird	bed	bird
thin	thing	thing

Німецька мова.

1	2	3
Ahre	Ehre	Ahre
Berg	Berg	Burg

3. Вправи на ідентифікацію звуку, мета яких розпізнавати звук як відомий з певними характеристиками.

Учні мають послухати та ідентифікувати звуки.

Ø Послухайте слова із звуками [...] і [...]. Кожного разу піднімайте картку з відповідним транскрипційним значком або червону картку для звуку [...], зелену - для звуку [...]. (Замість піднімання карток можна записувати транскрипційні значки.) Ускладнений варіант вправи, коли учні мають ідентифікувати не два, а три-чотири звуки.

Питома вага вправ на рецепцію значно менша, ніж вправ на репродукцію звуків. У більшості випадків від суто рецептивних вправ учитель досить швидко переходить до рецептивно-репродуктивних, в яких поєднуються дві цілі — формування слухових та вимовних навичок.

б) Вправи на репродукцію звуків

Ефективність цієї групи вправ значно зростає, якщо перед репродукцією зразка учні мають змогу ще раз його почути, незалежно від того, чи вивчається новий матеріал, чи повторюється вже засвоєний. Матеріалом для репродуктивних фонетичних вправ служать окремі звуки, звукосполучення, слова, словосполучення, фрази.

Це головним чином **рецептивно-репродуктивні** (некомунікативні та умовно-комунікативні) вправи. В **некомунікативних імітативних** вправах доцільно звертати увагу учнів на певні характеристики звуку (довготу, наголос, аспірацію тощо), що робить імітацію свідомою. На рівні **умовно-комунікативних** вправ можна використати такі їх **види**: імітація ЗМ, підстановка у ЗМ, відповіді на запитання — лаконічні та повні.

В рецептивно-репродуктивних вправах об'єктом засвоєння може бути окремий звук або можуть контрагуватися два чи три звуки.

Наведемо приклади вправ:

- 1) Послухайте слова (словосполучення, фрази) із звуком [...]. Повторіть їх, звертаючи увагу на (Некомунікативна вправа на свідому імітацію нового звуку, якій передують слухання.)
- 2) Послухайте пари слів, словосполучення, фрази із звуками [...] та [...]. Повторіть їх, звертаючи особливу увагу на (Некомунікативна вправа на свідому імітацію звуків, що контрастуються. Імітації передують слухання.)

Для особливо важких звуків цим вправам можуть передувати вправи на так звану беззвучну артикуляцію — "гімнастика" язика і губ, наприклад:

— округлити губи/розтягнути губи;

— кінчик язика притиснути до нижніх зубів/альвеол тощо.

3) Послухайте мої твердження. Якщо вони правильні, підтвердіть їх. (Умовно-комунікативна вправа на слухання та імітацію.)

4) Дайте лаконічні/повні відповіді на мої запитання (до малюнка, предметів, погоди тощо). (Умовно-комунікативна вправа - відповіді на запитання.)

Наведені вище та аналогічні до них вправи використовуються на всіх ступенях навчання іноземної мови у школі. Але призначення їх дещо відрізняється залежно від ступеня: на **початковому ступені** основна мета вправ — формування слухо-вимовних навичок учнів, тому питома вага усіх фонетичних вправ досить значна порівняно з іншими вправами. На **середньому та старшому ступенях** ці вправи націлені на підтримку та вдосконалення навичок вимови, а також на запобігання помилкам. Відповідно ці вправи рекомендується виконувати при засвоєнні нового матеріалу перед виконанням вправ в усному мовленні та читанні вголос. Згідно із зазначеною метою на початку уроку необхідно проводити так звані "фонетичні зарядки", що включають новий навчальний матеріал.

Крім спеціальних вправ для формування та вдосконалення слухо-вимовних навичок учнів, широко використовується заучування напам'ять скоромовок, приказок, римівок, віршів, діалогів, уривків з прози, а також читання вголос уривків текстів з підручника. Всі ці види роботи націлені на навчання учнів правильної вимови. Відповідно, робота зі згаданим матеріалом передбачає дві стадії. Спочатку текст розучується під керівництвом учителя або з фонограми. Після цього проводиться робота над швидкістю проговорювання уривку тексту чи вірша, щоб, крім безпомилковості мовлення учнів, досягти також швидкого темпу. Заучування напам'ять приводить до позитивних результатів тільки за умови безпомилкової і швидкої вимови матеріалу, що заучується.

Контроль та оцінка вимови здійснюються вчителем з урахуванням типів помилок у мовленні учнів. Необхідно розрізняти фонетичні та фонологічні помилки. Перші впливають на якість звучання, другі - на зміст. В неспеціалізованих середніх навчальних закладах, де одним з основних принципів навчання вимови залишається принцип апроксимації, фонетичні помилки не беруться до уваги, тому що основна мета спілкування - **розуміння** - досягнута. Враховується наявність та кількість фонологічних помилок.